

Den nyere grønlandske poesi

af Kristian Olsen (aaju)

I dag har den tekniske og den industrielle udvikling i Grønland unødvendiggjort fangererhvervet i byerne, som det så ud tidligere. Vi har ønsket udviklingen, men kulturelt set troede vi, at den skulle foregå på vore egne vilkår.

Dog må vore bestræbelser for at bibeholde en særegent kulturel identitet rodfæste sig i en kulturpolitik, der arbejder ud fra Augustin Girard, der i sin bog „Kulturpolitik – teori og praksis“ siger: „Menneskenes levevilkår er nemlig bestemmende for den kultur, de lever i, og de hovedfaktorer, der tilsammen former disse vilkår – arbejde, boligforhold, kommunikationsmidler – udøver også en stærk indflydelse på kulturudviklingen.“

Efter disse indledende betragtninger vil jeg i det følgende prøve at påvise, at der også er sket radikale ændringer i poesien i bestræbelserne for at fastholde den grønlandske identitet.

Digtet udtrykker følelser

Henric Christopher Glahn (f. 1738) har optegnet følgende strofe i sin „Dagbog fra den 3. juli 1763 til den 4. juli 1764“.

Mågen:

Men raven
synger atter fjendtlig,
under åben himmel, hist uden for
(: og bebrejder mig :) at jeg sidder
hjemme
(: og kaster mig i næsen :) at jeg
er ikke ude på fangst
(: Og :) at jeg ej kan sidde
(: så længe :) stille (: til jeg kan
få øje på det, jeg skulle fange :)
(: men :) jeg vil ej (: som du, Ravn :)
binde fast
udenfor mit hus
en pose fuld af skarn.

Fortolkningen af digtet er spændende, fordi den siger meget om de problemer, strofen skjuler for den uindviede. Den lyder: „Raven har bebrejdet mågen dels dens dovenskab dels dens ubesindighed i sin fangst, men mågen siger, at den ej er så tåbelig som raven, at samle skarn tilsammen og være så omhyggelig og gridsk på sligt, at den skulle alene se at få det gjort fast, og derpå atter begive sig ud igen for at få mere sligt. Binde fast er et ord, som bruges ved denne lejlighed. Når en grønlander har

fanget, da ifald dagen ikke er forbi, ror han til lands og binder sin fangst fast ved strandbredden, på det at den ikke skal være ham hinderlig i at forfølge andet, som han kan træffe på. Ravnene, når den havde bare fået noget skarn, så bandt den dette, efter at det var først kommen i en pose, på sælfangerens måde fast uden for sit eget hus, og gav sig derpå straks til at søge efter mere sligt. Sådan skøttede Mågen ikke om, men ville have noget der var sikrere.“

Nogen vil sikkert mene, at en ubetydelig strofe ikke behøver at have så megen forklaring. Jeg betragter den fyldige fortolkning for at være kulturarvens ansigt ind- og udadtil i den nyere grønlandske digtning, som nogle kan have svært ved at forstå.

I strofen skinner vore forfædres genialitet igennem. Ved at bruge deres fangst dyr til at personificere deres modstandere med, overgår de næsten sig selv. De havde ikke lært terminologien, som bare var der sammen med ordene. H. C. Petersen, tidligere forstander på Knud Rasmussen's Højskole, bekræfter dette i sin lille bog „Ivngerutit“ (Trommesange) fra 1959 om vore forfædres forhold til poesien:

„Vore forfædres anvendelse af digte var meget større end vores brug af vore sange. De anvender dem på mange områder i deres livsførelse. De er fritidsfor nøjelser og underholdning. I nødens stund påberåber man sig deres kraft som beskytter. De anvendes som middel til at besejre modstanderne med og i højtidelige stunder bruges de som salmer.

Trommesangene indeholder ikke anstrengte dybsindigheder, og de er ikke

overdådige sproglige opus'er. Vore forfædres digtning (poesi) har ingen generelle retningslinjer“, hvilket er det mest centrale i poesiarven. Efter at have konstateret vore forfædres praktiske forhold over for poesien genfinder vi den samme form hos Amandus Petrussens digt „Forfrosne klagesang“, således i Mads Lidegaard's og Chr. Berthelsen's oversættelse:

a-ja-ja a-ja-ja
I fremmede qavdlunârssuit, som
er dygtige
til at lave ting,
I fremmede, som er dygtige,
I fremmede, som har skarpe hjerner.
Skal jeg mon altid ryste af kulde
i mit nye store hus?
Fra mit lune hus,
lod man mig flytte, for at jeg skal fryse,
lod man mig flytte, for at jeg skal
lide nød.

Hvem skal nu betale mine store afdrag?
Hvem skal nu betale alt det dyre
brændsel?
Hvor er vinduerne dog utætte!
Hvor dog kulden trænger ind i huset!
Det siges ellers, at de fremmede
er så dygtige,
det siges ellers, at de fremmede
er skarpe hjerner.
Nu ved jeg, at de er ligesom andre
mennesker.

a-ja-ja a-ja-ja
Kommer jeg mon til at fryse ihjel
i mit nye
store hus?
a-ja-ja a-ja-ja

En anden illustration er et digt fra sanggruppen SUME's første lp:

efterår

jorden ai, da den altid drejer
mørknes den store dag.
naturen ændrer sig
min elskede begynder at klæde sig varmt.
ájái ja ái Najâraq-â

blomsten er allerede ved at blive brun
og jeg ser
sådan er det
og ligesom min ven
uden at skjule det
bliver den til jord
ájái ja ái Najâraq-â

kajakken ai, den stakkel, mister sit skind
tæres af tiden
nøgen
bliver den til skelet
når ingen længere bruger den.
ájái ja ái Najâraq-â

For at gå videre i identifikationen af den poetiske kulturarv er det vigtigt også at komme ind på forfatteren og digteren tidligere radiofonichef Frederik Nielsen – FARÉ. Han har udgivet en prosadigtsamling „K'ILAK, NUNA, IMAK' AVDLATDLO“ (Himmel, land, hav og andet), der efter min mening indeholder digte, der forbinder sig med fortiden på en fornem måde. I sine digte prøver Faré at fortælle os om digterens dilemma uden at banalisere naturens kræfter. Han bevarer naturens renhed, selv om digteren i ham undertiden

truek af indre følelser, som bl. a. markerer sig i følgende digt:

Månen – netop månen
skinner kun
uden varme.

En aften
mens jeg frøs
tænkte jeg

Bare den – deroppe
havde varme
ikke kulde!

Som om den svarede:
Jeg, også jeg,
plejer at fryse,
hvorfor skal jeg sørge for dig?

Selv om den sidste strofe prøver at fortolke naturens spørgsmål til mennesket, så er det alligevel en erkendelse af menneskets begrænsede formåen i forhold til naturens væsen. Faré personificerer også naturens menneskelighed og afslører de følelser, som vi alle mere eller mindre er besjælet af. Digtet hedder: HVAD FIK JEG UD AF DET?

Mit hjerte, min krop, min sjæl,
mit hele jeg,
er næsten kogende af varme,
da jeg kommer dig i møde.

Efter kort tids samvær gik jeg dog
fra dig.

Mit hjerte, min krop, min sjæl,
mit hele jeg,
var nærmest lammet af kulde.

Digtet beskriver et møde, men vi får

*Den nyere grønlandske poesi
har i tvivlen fundet „den indre klang“.*

Linoleumstryk af aaju.

ikke at vide, hvad det er for et møde. Vi forestiller os, at det er et møde med et menneske, han holder af. Mødets flygtighed er en følelse, der varsler om et kulturmøde, der på mange områder minder om ALVIN TOFFLER's tanker vedrørende „flygtighedens begreb“, der rummer følgende citat: „Mange af vore teorier om sociale og psykiske forandringer er nok gyldige for mennesker i relativt statiske samfund – men de giver et

forvrænget og ufuldstændigt billede af det sande samtidige menneske. De tager overhovedet ikke hensyn til den kritiske forskel mellem fortids- eller nutids-mennesker og fremtids-menneskene. Denne forskel kan opsummeres i ordet „flygtighed“. Flygtigheden er den nye „midlertidighed“ i hverdagen. Den resulterer i en bestemt sindsstemning, en følelse af manglende permanens.“

Faré har således på sin ærlige måde

varslet digterens dilemma, der i dag står i flygtighedens tegn, hvor følelsesmæssige problemer meget hurtigt ændrer karakter, og kan sammenlignes med den hastige ændring af boligforholdene i Grønland. Faré har med sit digt forudsagt en form for afmagt, som får den nye poetiske generation til at søge tilbage til den oprindelige poesi for at overbevise sig om, at den har et ståsted i kampen mod rodløsheden.

Efter Faré's gennembrud med prosadigte begyndte poesien at lede efter en udtryksform, der passede med protesten mod den rivende udvikling. Et digt kunne ikke længere fungere alene gennem lovsang om naturen. Forbindelsen med den monotone trommesang tages op som et middel til at udtrykke følelserne. Gruppen SUME sætter den i gang i et tema, der fortæller, at livsbetingelserne er ændret radikalt:

Som fremmed arbejder du
med fremmed over dig
bliver behandlet som fremmed
hvad kan man gøre, som undertrykte?
Er man ikke afmægtig
uden grund under fødderne?
Kan man stå oprejst når man bliver
stenet?

Er det ikke tomt, at være værdiløs?

Byggeri

Importation

Forflytning

Centralisering

Forvirring

Pengeræs

Lampen slukket

som K'utdligssat

— ordrer fra det fjerne!

Hvor er fundamentet? Hvad ligger
der bag;

— Udvikling?

Du har kun ét,

— Omvæltning.

Det er midlet man har som undertrykt
med grund under fødderne

får man kræfter

får man kræfter

Man kan stå oprejst når man ikke

bliver stenet

for det er tomt at være værdiløs.

Nogenlunde samme tema findes over for naturens kræfter i afslutningen af Moses Olsen's digt „Turen til kirkegården“ med denne strofe:

Langt om længe er vi på vej hjem
uden at mæle.

Omkring os er det sommer og stille,
ikke et eneste vindpust.

Derude blinker det store, mægtige hav
uden eneste bølge.

Vi stirrer på det uden at mæle —
det mægtige uudgrundelige hav.

*Den nyere digtning og dets forhold til
den rivende udvikling*

Tidligere skoledirektør Chr. Berthelsen har i sin litteraturhistorie „Vores prosa og poesi til og med 1956“ givet en udmærket beskrivelse af vores litterære bestræbelser: „Grønlandernes nyere fortælle-måde er i sin form skabt ved påvirkning af den danske kultur. Versformen kommer også fra danskerne, da mange vers har danske melodier. Hvis man tænker på versformen, så kan man sige, at den nye genre med hensyn til sproget

*Tak for den tid der er gået,
for det liv du har givet mig ...*

Linoleumstryk af aaju.

ikke er ny. Men vi kan sige, at rytmen i sproget og formålet med sprogets anvendelse er blevet fælles. Fortællingen og fortællingens form og spænding er ganske givet inspireret af kulturen. Men de synlige og livgivende er anderledes.“ Om poesien har han i tidsskriftet Grønland nr. 1-2 1975 i sin artikel „Et strejftog gennem den nyere grønlandske litteratur“ følgende konklusion: „Generelt kan det siges, at forfatterne tydeligvis

har været engagerede i tidens problemer uden dog at have boret alt for dybt i dem, men nok til at afspejle sig i en del af deres arbejder. Det er ganske udelukket, at enkelte af disse i nogen grad har været med til at påvirke meningsdannelsen. – Der er grund til at tro, at denne tendens vil markere sig klarere i de kommende år.“

Chr. Berthelsen har efter min mening udtrykt de nye tendenser, som allerede

personer
kun tomhed.

Når jeg fremhæver mig selv, er det ikke for at lave en fællesnævner for de følelsesmæssige udtryk, som manifesterede sig i kølvandet på den hastige udvikling. Men jeg vil gerne være med til at fortælle omverdenen, at europæisk påvirkning i sit ydre ikke har røkket ved følelsen af at være grønlander. Digtet skal udtrykke de indre konstateringer, som kan føres ud i livet ved hjælp af abstrakt tænkning og en kunstnerisk personlighed, som KANDINSKY, der i „FORMENS PROBLEM“ siger: „Den ydre virkning kan være en anden end den indre, som forårsages af den indre klang, hvilket er et af de mægtigste og dybeste udtryksmidler i enhver komposition.“ – Den nyere grønlandske poesi er derfor en søgen efter sig selv for at finde et rod-fæstet ståsted, som Malik Høegh udtrykker det:

Litteraturlitteraturtilføjelser:

Augustin Girard: Kulturpolitik – teori og praksis
(Unesco publikation).

Alvin Toffler: Fremtids -chok (Samlerens Forlag).

væk fra
disse store huse
og de mærkelige mennesker
regnen
er ingen hindring

hvis jeg var åndemaner, var jeg fløjet
var jeg flyttet
var jeg taget væk
(: ájáí ja áí – ája a :) (4 gange)

Den nyere grønlandske poesi har her-
efter i tvivlen fundet „den indre klang“
og skabt en realisme, som beboerne i kul-
minebyen K’utdligssat så tydeligt har
givet udtryk for ved byens rømning:

Tak for den tid der er gået
for det liv du har givet mig
Åh du store land
aldrig skænker du mig ro
smerte er dit foretrukne våben.